

Date: 5th September-2026

TIBBIYOT TA'LIMIDA YUQUMLI KASALLIKLAR PROFILAKTIKASINI
O'QITISHNING ZAMONAVIY USULLARI: KOMPETENSIYAGA
YO'NALTIRILGAN YONDASHUV

Abdullayeva Dildora Narzullayevna

Zomin Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tibbiyot ta'limida yuqumli kasalliklar profilaktikasini o'qitishni kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi bo'lajak tibbiyot xodimlarida infeksiyon xavfsizlik bo'yicha nafaqat nazariy bilim, balki klinik vaziyatni baholash, xavfni aniqlash, profilaktik choralarni tanlash va amaliy harakatlarni xavfsiz bajarish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik modelni asoslashdan iborat. Maqolada case-study, muammoli ta'lim, simulyatsiya, rolli o'yin, kichik guruhlarda ishlash, "Xato top" metodi, raqamli ta'lim resurslari va refleksiya foydalanish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, kompetensiyalarni baholash uchun bilim, amaliy ko'nikma, klinik fikrlash, muloqot va kasbiy mas'uliyat mezonlari taklif etilgan. Mazkur yondashuv tibbiyot texnikumlarida yuqumli kasalliklar profilaktikasini o'qitishni amaliyotga yaqinlashtirish va infeksiyon xavfsizlik madaniyatini shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: yuqumli kasalliklar, profilaktika, infeksiyon nazorat, tibbiy ta'lim, kompetensiya, simulyatsiya, case-study, klinik vaziyat, qo'l gigiyenasi, raqamli ta'lim, infeksiyon xavfsizlik.

KIRISH

Yuqumli kasalliklarning oldini olish zamonaviy sog'liqni saqlash tizimining muhim yo'nalishlaridan biridir. Tibbiy yordam ko'rsatish jarayonida infeksiyaning bemordan bemorga, bemordan tibbiyot xodimiga yoki tibbiyot xodimidan bemorga yuqish xavfi mavjud. Shu sababli bo'lajak tibbiyot xodimini tayyorlash jarayonida infeksiyon xavfsizlik bo'yicha bilim va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish alohida ahamiyatga ega.

An'anaviy o'qitishda yuqumli kasalliklarning etiologiyasi, epidemiologiyasi, klinik belgilari va profilaktikasi haqidagi nazariy ma'lumotlarga katta e'tibor beriladi. Biroq tibbiy amaliyotda xodimdan faqat ma'lumotni eslab qolish emas, balki real vaziyatda tez va to'g'ri qaror qabul qilish talab etiladi. Shu jihatdan zamonaviy tibbiy ta'limning asosiy vazifalaridan biri bilimni amaliy kompetensiyaga aylantirishdir.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti infeksiyalarning oldini olish va nazorat qilishni (Infection Prevention and Control — IPC) bemorlar va tibbiyot xodimlarini oldini olish mumkin bo'lgan infeksiyalardan himoya qilishga qaratilgan dalillarga asoslangan yondashuv sifatida ko'rsatadi. JSSTning tibbiyot yo'nalishidagi talabalar uchun ishlab chiqilgan zamonaviy o'quv dasturlari IPC bo'yicha bilim, ko'nikma va xulq-atvor kompetensiyalarini shakllantirishga urg'u beradi.

Date: 5th September-2026

Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada yuqumli kasalliklar profilaktikasini o'qitishning zamonaviy pedagogik usullarini bir tizimga birlashtiruvchi kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv taklif etiladi.

TADQIQOT MAQSADI VA VAZIFALARI

Tadqiqotning maqsadi — tibbiyot ta'limida yuqumli kasalliklar profilaktikasini o'qitishning zamonaviy pedagogik usullarini tizimlashtirish hamda talabalarda infeksiyon xavfsizlik kompetensiyasini shakllantirishga qaratilgan modelni ishlab chiqish.

— yuqumli kasalliklar profilaktikasini o'qitishning pedagogik muammolarini aniqlash;

- kompetensiyaga yo'naltirilgan o'qitishning asosiy tarkibiy qismlarini belgilash;
- interaktiv va simulyatsion metodlarning imkoniyatlarini asoslash;
- talabalarning amaliy kompetensiyalarini baholash mezonlarini taklif etish;
- tibbiyot texnikumlarida qo'llash mumkin bo'lgan amaliy modelni ishlab chiqish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani tayyorlashda ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, kompetensiyaviy yondashuvni modellashtirish va pedagogik kuzatuv kabi usullardan foydalanildi. Tahlil markaziga tibbiyot ta'limida infeksiyon xavfsizlikni shakllantirish, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish va interaktiv ta'lim metodlaridan foydalanish masalalari qo'yildi.

Taklif etilayotgan model empirik klinik tadqiqot natijasi sifatida emas, balki zamonaviy ta'lim tamoyillari va infeksiyon nazorat bo'yicha xalqaro tavsiyalar asosida ishlab chiqilgan pedagogik-amaliy model sifatida qaraladi. Bu yondashuv maqolada statistik natijalarni sun'iy ravishda ko'rsatishdan ko'ra, amaliyotga tatbiq etish mumkin bo'lgan mezon va mexanizmlarni ochib berishga imkon beradi.

1. YUQUMLI KASALLIKLAR PROFILAKTIKASINI O'QITISHNING DOLZARBLIGI

Yuqumli kasalliklarning profilaktikasi infeksiya manbai, yuqish mexanizmi va moyil organizm o'rtasidagi epidemiologik zanjirni uzishga qaratilgan choralarni o'z ichiga oladi. Tibbiyot xodimi ushbu zanjirning turli bosqichlarida profilaktik tadbirlarni amalga oshiradi.

Amaliyotda qo'l gigiyenasi, standart ehtiyot choralari, shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish, xavfsiz in'eksiya, tibbiy chiqindilar bilan xavfsiz ishlash, bemorlarni tegishli tartibda ajratish va sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilish kabi ko'nikmalar muhim o'rin tutadi.

Shuning uchun o'quv jarayonida "talaba biladi" degan natija bilan cheklanmasdan, "talaba vaziyatni baholaydi", "talaba xavfni aniqlaydi" va "talaba xavfsiz harakatni mustaqil bajaradi" kabi natijalarni ham rejalashtirish zarur.

2. KOMPETENSIYAGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV

Kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'limning mohiyati bilimni amaliy faoliyat bilan bog'lashdan iborat. Yuqumli kasalliklar profilaktikasini o'qitishda quyidagi zanjir samarali pedagogik model bo'la oladi:

Date: 5th September-2026

BILIM → TUSHUNISH → KLINIK VAZIYATNI TAHLIL QILISH → AMALIY BAJARISH → XATONI ANIQLASH → REFLEKSIYA → BAHOLASH

Masalan, talaba qo'l gigiyenasining ahamiyatini nazariy jihatdan tushunishi mumkin. Biroq klinik vaziyatda qachon va qanday chorani tanlashni bilmasa, uning kompetensiyasi to'liq shakllangan hisoblanmaydi. Demak, o'qitish mazmuni "nima?" savolidan "qachon?", "nima uchun?" va "qanday qilib?" savollariga tomon kengaytirilishi kerak.

3. CASE-STUDY — KLINIK VAZIYAT ASOSIDA O'QITISH

Case-study usuli talabani real hayotga yaqin vaziyat bilan ishlashga undaydi. Masalan, isitma, yo'tal va umumiy holsizlik bilan murojaat qilgan bemor qabul bo'limiga keladi. Talaba dastlabki muloqotdan boshlab infeksiyon xavfni baholashi, ehtiyot choralari tanlashi, bemor bilan xavfsiz muloqot qilishi va keyingi harakatlarni asoslay olishi kerak.

Bunday topshiriqda tayyor javob berilmaydi. Talaba vaziyatni tahlil qiladi, xavfni aniqlaydi, muqobil harakatlarni taqqoslaydi va o'z qarorini asoslaydi. Natijada klinik fikrlash va kasbiy mas'uliyat bir vaqtda rivojlanadi.

4. MUAMMOLI TA'LIM VA "XATO TOP" METODI

Muammoli ta'limda o'qituvchi talabaga muayyan muammo beradi. Masalan: "Nima sababdan infeksiyon xavfsizlikning oddiy qoidalariga rioya qilmaslik bir nechta bemor va xodimga xavf tug'dirishi mumkin?" Talabalar sabab va oqibatlarini guruhda muhokama qilib, xulosaga keladilar.

"Xato top" metodida esa o'qituvchi infeksiyon nazorat talablari buzilgan vaziyatni taqdim etadi. Talabalar xatolarni topadi, ularning ehtimoliy oqibatlarini tushuntiradi va to'g'ri variantni taklif qiladi. Bu metod kuzatuvchanlik, tanqidiy fikrlash va xavfni oldindan ko'ra olish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

5. SIMULYATSION TA'LIM

Simulyatsiya tibbiyot ta'limida xavfsiz muhitda amaliy ko'nikma shakllantirish imkonini beradi. Talaba bemorga zarar yetkazish xavfisiz muayyan harakatni bir necha marta takrorlashi, xatosini ko'rishi va tuzatishi mumkin.

Infeksiyon xavfsizlik bo'yicha simulyatsion mashg'ulotlarda qo'l gigiyenasi, shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish, xavfsiz muolaja, bemorni tegishli ajratish, biologik xavfsizlik va favqulodda vaziyatdagi harakatlar mashq qilinishi mumkin.

Mashg'ulotdan keyingi refleksiya muhim bosqich hisoblanadi. O'qituvchi "Qaysi bosqichda qiynaladingiz?", "Qaysi xatoni keyingi safar takrorlamaysiz?", "Bu ko'nikmani klinik amaliyotda qayerda qo'llaysiz?" kabi savollar orqali talabani o'z faoliyatini tahlil qilishga yo'naltiradi.

6. ROLLI O'YIN VA KICHIK GURUHLARDA ISHLASH

Rolli o'yinlarda talaba tibbiyot xodimi, bemor, qarindosh yoki epidemiolog rolini bajarishi mumkin. Masalan, infeksiyon kasallikka gumon qilingan bemorning qabul bo'limiga kelishi sahnalashtiriladi. Talaba nafaqat profilaktik choralarni, balki bemor bilan muloqot madaniyatini ham namoyish etadi.

Date: 5th September-2026

Kichik guruhlarda ishlash esa turli qarashlarni taqqoslash va jamoaviy qaror qabul qilishga yordam beradi. Har bir guruhga alohida topshiriq berilib, yakunda guruhlar o'z yechimlarini himoya qilishi mumkin.

7. RAQAMLI TA'LIM RESURLARIDAN FOYDALANISH

Raqamli ta'lim resurslari yuqumli kasalliklar profilaktikasini ko'rgazmali va interaktiv tarzda o'qitish imkonini beradi. Videodars, infografika, elektron test, QR-kodli topshiriq, virtual klinik vaziyat va onlayn viktorinalardan maqsadli foydalanish mumkin.

Bunda asosiy mezon texnologiyani mavjudligi emas, uning pedagogik maqsadga mosligidir. Masalan, video namoyishidan keyin "Videoda qanday infeksiyon xavfsizlik xatolari bor?" degan savol berish oddiy tomoshadan ko'ra faol o'rganishga olib keladi.

8. INFESIION XAVFSIZLIK KOMPETENSIYASINI BAHOLASH

Baholashda test natijalarini amaliy ko'nikmalar bilan birgalikda ko'rib chiqish maqsadga muvofiq. Quyidagi mezonlar taklif etiladi:

Kompetensiya	Baholash mezonlari	Kutiladigan natija
Nazariy bilim	Infeksiya yuqish yo'llarini tushuntiradi	Asosiy tushunchalarni to'g'ri izohlaydi
Xavfni baholash	Klinik vaziyatdagi xavfni aniqlaydi	Tegishli ehtiyot choralarini tanlaydi
Amaliy ko'nikma	Profilaktik harakatlarni bajaradi	Algoritmni xavfsiz va izchil bajaradi
Klinik fikrlash	Vaziyatni tahlil qiladi	Qarorini asoslaydi
Muloqot	Bemor bilan xavfsiz muloqot qiladi	Tushunarli va kasbiy muloqot o'rnatadi
Refleksiya	O'z faoliyatini tahlil qiladi	Xatoni aniqlab, tuzatish rejasini tuzadi

9. TAKLIF ETILAYOTGAN PEDAGOGIK MODEL

Maqolada taklif etilayotgan model quyidagi ketma-ketlikka asoslanadi:

1-bosqich: motivatsiya va muammoli vaziyatni yaratish.

2-bosqich: nazariy bilimlarni faollashtirish.

3-bosqich: klinik vaziyatni tahlil qilish.

4-bosqich: o'qituvchi namoyishi yoki simulyatsiya.

5-bosqich: talabani mustaqil amaliy bajarishi.

6-bosqich: "Xato top" va o'zaro baholash.

7-bosqich: refleksiya.

8-bosqich: kompetensiyaga asoslangan yakuniy baholash.

Modelning asosiy yangiligi alohida metodlardan foydalanishda emas, balki ularni yagona pedagogik siklga birlashtirishda ko'rinadi. Ya'ni talaba bir dars davomida bilim oladi, vaziyatni tahlil qiladi, amaliy harakatni bajaradi, xatosini ko'radi va o'z faoliyatini baholaydi.

10. MUHOKAMA

Tibbiy ta'limda yuqumli kasalliklar profilaktikasini o'qitishning samaradorligi talabani faqat nazariy savollarga javob bera olishi bilan o'lchanmasligi kerak. Tibbiy

Date: 5th September-2026

amaliyot xavfsizlik, tezkor qaror va aniq bajarishni talab qiladi. Shu sababli pedagogik jarayonni amaliy vaziyatlarga yaqinlashtirish zarur.

Taklif etilayotgan yondashuvda o'qituvchi ma'lumot beruvchi emas, balki o'quv faoliyatini boshqaruvchi va talabaning mustaqil qaror qabul qilishini qo'llab-quvvatlovchi fasilitator sifatida namoyon bo'ladi. Talaba esa ta'lim jarayonining faol subyektiga aylanadi.

Bunday yondashuvning yana bir afzalligi — baholashning shaffofligi. Agar talaba uchun oldindan aniq mezonlar belgilansa, u nimani bilishi, nimani bajara olishi va qaysi jihatini yaxshilashi kerakligini tushunadi.

11. AMALIY TAVSIYALAR

1. Har bir yuqumli kasalliklar mavzusini real yoki model klinik vaziyat bilan bog'lash.
2. Nazariy darslarda kamida bitta faol interaktiv metoddan foydalanish.
3. Amaliy mashg'ulotlarda simulyatsion topshiriqlarni muntazam qo'llash.
4. Talabalarga infeksiyon xavfsizlik xatolarini aniqlashga qaratilgan topshiriqlar berish.
5. Raqamli resurslardan pedagogik maqsadga muvofiq foydalanish.
6. Baholashda bilim bilan birga amaliy ko'nikma va kasbiy xulq-atvorni ham hisobga olish.
7. Har bir amaliy mashg'ulotni qisqa refleksiya bilan yakunlash.
8. O'qituvchilarning infeksiyon nazorat va zamonaviy pedagogik metodlar bo'yicha uzluksiz malakasini oshirish.

XULOSA

Yuqumli kasalliklarning oldini olish bo'yicha samarali tibbiy yordam ko'rsatish uchun bo'lajak tibbiyot xodimlarida infeksiyon xavfsizlik madaniyati va amaliy kompetensiyalarni shakllantirish zarur. Buning uchun tibbiyot ta'limida faqat nazariy bilim berishga asoslangan yondashuvdan kompetensiyaga yo'naltirilgan, amaliyotga yaqinlashtirilgan ta'limga o'tish maqsadga muvofiq.

Case-study, muammoli ta'lim, simulyatsiya, rolli o'yin, kichik guruhlarda ishlash, "Xato top" metodi, raqamli ta'lim va refleksiya bir-birini to'ldirgan holda qo'llanganda talabaning bilimini amaliy harakatga aylantirish imkonini beradi.

Maqolada taklif etilgan pedagogik modelning asosiy tamoyili — "bilim + amaliy ko'nikma + klinik fikrlash + kasbiy mas'uliyat" birligidir. Ushbu yondashuvni tibbiyot texnikumlarining o'quv jarayoniga moslashtirish bo'lajak tibbiyot xodimlarining infeksiyon xavfsizlik bo'yicha tayyorgarligini kuchaytirishga xizmat qilishi mumkin.

Kelgusida mazkur modelni amaliy mashg'ulotlarda sinovdan o'tkazib, talabalarning boshlang'ich va yakuniy kompetensiya ko'rsatkichlarini taqqoslash orqali uning pedagogik samaradorligini empirik baholash maqsadga muvofiq.

Date: 5th September-2026

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. World Health Organization. Infection prevention and control pre-service education and training curriculum: foundational content for all health and care workers. Geneva: WHO, 2025.
2. World Health Organization. Infection prevention and control in-service education and training curriculum. Geneva: WHO, 2024.
3. World Health Organization. Infection prevention and control. WHO Global Health Topics.
4. World Health Organization. Guidelines on core components of infection prevention and control programmes at the national and acute health care facility level. Geneva: WHO, 2016.
5. World Health Organization. Minimum requirements for infection prevention and control programmes. Geneva: WHO, 2019.
6. World Health Organization. Standard precautions in health care. Geneva: WHO.
7. World Health Organization. Core competencies for infection prevention and control professionals. Geneva: WHO, 2020.
8. World Health Organization. Global report on infection prevention and control. Geneva: WHO, 2022.
9. World Health Organization. Global guidelines for the prevention of surgical site infection. Geneva: WHO, 2018.
10. World Health Organization. WHO guidelines on hand hygiene in health care. Geneva: WHO, 2009.

